

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Консва О.В.

студентка,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ПРИНЦИПИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ АРХЕОЛОГІЇ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ МАСИВ

Лінгвістична наука початку ХХІ століття позначилася принциповими змінами методології та виходом на новий рівень інтерпретації мовного знака. Лінгвістичні об'єкти на даному етапі розвитку науки розглядаються у тісному зв'язку з історією, культурою, розвитком філософської думки, духовністю, ментальними структурами, етнографією, психологічними специфіками (на індивідуальному і колективному рівнях та ін.). Також мова інтерпретується як нашарування культурних пластів та інформаційний код. Абсолютна більшість наукових праць, які виходять впродовж останніх десятиліть, так чи інакше маніфестують окремі принципові позиції обраної галузі знань [6, с. 35]. Методи дискурсивного аналізу стали широко вживаними як у рамках лінгвістичного простору, так і в суміжних напрямках. Крім цього, зближення мовознавчих дисциплін з літературним надбанням відображає тенденції до філологізації гуманітарних знань. У цьому контексті у форматі наукової термінології появилось таке словосполучення, як «лінгвістична археологія».

Оскільки будь-яка історія – це завжди нашарування у хронологічній послідовності пластів, які врешті формують культурно-історичну цілісність з внутрішньою ієрархією. Вона у свою чергу відстежується і вимальовує внутрішню стратиграфічну картину. Під цим кутом зору кожне лінгвістичне явище читається як субстрат, який фіксує мовні коди. Кожна лексична одиниця та її понятійна основа характеризуються певним рівнем «залягання» – хронологічними параметрами формоутворення. Ретроспективний розгляд еволюції як окремого мовного явища, так і мовної картини світу загалом дає змогу відстежити

еволюційну динаміку, що є вартісним у розумінні й інтерпретації мови та культури [4, с. 70].

Хоча термін «лінгвістична археологія» появився у XIX столітті, посправжньому запитуваним став лише у кінці XX століття. У наш час це новий напрямок досліджень, який репрезентується не лише студіями в галузі етимології, а й дослідженнями у форматі лексикології, дериватології, морфології, синтаксису, стилістики, дискурсології, культурології та ін. Але базовим є все ж аналіз понятійно-лексичних формоутворень та семантичних структур. Слід зазначити, що вивчення семантичної структури лексеми – її інтерпретації у лексикографічному просторі та дискурсі впродовж XX століття дало змогу накопичити чималі знання у цій галузі. Тоді як лінгвоархеологічні методи у сфері фразеології вимагають напрацювань. Та й загалом між цими аналітичними підходами існує принципова відмінність. Полягає вона в тому, що «життя» лексико-семантичної структури та понятійного формоутворення суттєво відрізняється від долі стійкого словосполучення. Лексеми, як відомо, перебувають у зоні значно більш інтенсивної динаміки – мутації семантичних компонентів, втрата і набуття окремих сем та семем, зміна ієрархії компонентів у межах лексико-семантичної структури, рух окремих лексичних одиниць у бік ядра чи периферії лексико-семантичного поля, перехід у зони інтенсивного функціонування чи пасиву, а інколи і повного відмирання експлікують типову картину, яка є характерною для лексико-семантичної структури. Тоді як фразема позначена вираженою константністю, стійкістю щодо змін. Хоча динаміки у межах семантико-метафоричного образу стійкого словосполучення теж спостерігаються, але вони є помітно менш інтенсивними. Так, скажімо, якщо лексема може у межах одного століття помітно змінити семантико-стилістичні особливості, то фразема може впродовж тисячоліття зберігати структуру незмінною. Прикладом можуть слугувати вислови, джерелом яких є латинська мовокультура чи біблійні висловлювання. Сміємо зазначити, що XX та початок XXI століть позначилися інтенсивним процесом оновлення лексичного та фразеологічного складу [2, с. 99]. Це є типовим для більшості мов світу, і насамперед це стосується шести найбільш поширених мов. Вислови політиків, діячів у галузі науки і культури, популярних персонажів кінострічок та героїв художніх творів доповнили існуючий континуум. Лише час покаже, які з них увійдуть у фонд

фразеологічного простору, а яким не судилося доповнити мовно-культурний корпус.

Якщо йдеться про викладання рідної чи іноземної мови, то слід звернути увагу на те, що застосування методів лінгвістичної археології є обов'язковим [3, с. 49-53]. Якщо ж йдеться про інтерпретацію мовного знака (у даному випадку говоримо про фразеологізми) чи творів художньої літератури, то звернення до семантичних витоків, вивчення хронотопу і культурно-світоглядних та когнітивно-аксіологічних параметрів є обов'язковою процедурою. Здійснення хронологічного зрізу з метою виявлення семантичних конфігурацій допомагає зрозуміти образність та глибину стійкого словосполучення [5, с. 26]. Так, скажімо, стійкі словосполучення «авгієві конюшні», «альфа і омега», «o santa simplicitas!» («о свята простота!»), «пошитися в дурні» вимагають окремих коментарів, а також додаткових інтерпретацій контексту. Такі когнітивні процедури при вивченні англійської мови, а також при читанні та інтерпретації творів словесного мистецтва.

Вивчаючи англійську (чи будь-яку іншу) мову, в середньому шкільному закладі чи вузі, завжди слід звертатися до витоків кожного окремого змістоформуючого та смислоформуючого сегмента, а також фактурно прописувати культурно-історичне та ментально-світоглядне тло. Наприклад, такі стійкі семантичні структури, як:

- «take the rag off» (заткнути всіх за пояс);
- «the apple of one's eye» (зіниця ока);
- «to curry favour» (підлещуватися);
- «baker's dozen» (чортова дюжина);
- «to throw down the gauntlet» (кинути виклик);
- «to sink or swim» (пан або пропав);
- «make a rise» (натрапити на золоту жилу);
- «deadly sin» (смертельний гріх);
- «above board» (руки на стіл, або вести чесну гру);
- «bear coals» (виконувати чорну роботу);
- «strain at gnat» (бути скупим, трястись над кожною копійкою) [див. 1, I і II т.].

Позиціонує кожне стійке словосполучення у відповідності з його культурно-історичними координатами або здійснюючи процедуру лінгвоархеологічної розвідки, з'являється змога розкрити первинні змістові та смислові формули, які формують першооснову поняття. Потім відстежені подальші семантичні нашарування і вивчення

траєкторії дрейфу фраземи у семантичному просторі дозволяють побачити глибину мовних явищ, виписати їх поетапні семантичні трансформації і в такий спосіб адекватно оцінити вартісність і художню силу як окремого сегмента, так і твору загалом. Тож лінгвістична археологія, як специфічний підхід до інтерпретації фразеологізмів, володіє значним потенціалом у вивченні мови і художньої літератури.

Список використаних джерел:

1. Англо-русский фразеологический словарь. Сост. А. В. Кунин. В 2-х т. – Москва, 1967. – 1264 с.
2. Дядечко Л. П. Крылатый слова звук, или Русская эптология. – Киев, 2006. – 336 с.
3. Конева О. В. Рефлекси біблійної морально-етичної картини світу у системі англійської фразеології: лінгвокультурно-дискурсологічний аспект. *Сучасні тенденції розвитку філології та лінгвістики: матеріали II науково-практичної конференції* (м. Київ, 29-30 травня 2020 р.). – Херсон, 2020. – С. 49-53.
4. Мельник Я. Г. Субъектность как языковая категория. – Ивано-Франковск, 1997. – 124 с.
5. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти. – Сімферополь, 2013. – 600 с.
6. Язык и наука конца XX века. – Москва, 1995. – 432 с.
7. Язык – знание – реальность. – Москва, 2011. – 352 с.

Мельник Т.В.

студентка аспірантури,

Інститут проблем сучасного мистецтва

Національної академії мистецтв України

ГЕНДЕРНА ЛІНГВІСТИКА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Гендерні стереотипи, з огляду на їх суть і період функціонування в мові, можна поділити на традиційні, нові та актуалізовані. Традиційні стереотипи мають давню історію вживання і транслюють вікові уявлення народу про характер і призначення чоловіка та жінки у соціумі.